

Hoofdstuk 1

De onderworpen veroveraars

Toen ik op de middelbare school zat, vertelde een klasgenoot me eens dat veroveraars uit Afrika Sicilië binnenvielen en alle vrouwen verkrachtten, en dat dit mijn donkere huidskleur en mijn krullen verklaarde. Op dat moment wist ik niet waarover hij het had en ik denk hij ook niet, al zal hij het van een volwassene hebben gehoord. Hoe dan ook, het is waar dat veroveraars uit zowel Europa als Afrika in de loop der eeuwen op verschillende momenten op het 25.000 vierkante kilometer grote eiland in de Middellandse Zee aankwamen en dat verkrachting natuurlijk voorkwam, maar het geschiedkundig archief duidt er niet op dat dit op grote schaal gebeurde, in tegenstelling bijvoorbeeld tot de invasies van Rome door barbaren of tijdens de wedloop om Berlijn door de Russen. En hoewel velen van het grote aantal indringers op Sicilië het eiland met geweld bezetten, kwamen sommigen van hen om een oud rijk, dat zwak en moe geworden was en niet meer in staat zijn eilandbezittingen te verdedigen, af te lossen; de overgang leek dan meer op Monopoly waarbij de speler op de Kalverstraat of het Leidseplein terecht komt en dat koopt. Er zijn zelfs voorbeelden van een koninklijk personage dat het eiland aan iemand nalaat, zoals een hedendaagse miljardair een eiland nalaat aan zoon of dochter. Eén heerser van een ander land wilde Sicilië zelfs wel ruilen voor Toscane of Sardinië, alsof hij iets kwam ruilen in een winkel, of iets kwam terugbrengen waar hij niet tevreden over was.

Siciliaanse mannen waren, vermoedelijk juist vanwege die vele bezetters van buiten, bijzonder beschermend ten aanzien van hun vrouwen. Een buitenlander die zelfs maar stiekem een oogje wierp op dochters en vrouwen kreeg problemen, zoals gebeurde op tweede paasdag 1282, toen Sicilianen zich in Palermo hadden verzameld op een plein om te luisteren naar de vespers, die werden gezongen in de kerk van Santo Spirito. Op dat moment waren het Fransen die het eiland in handen hadden. Toen een Franse soldaat een ongepaste op-

merking maakte tegen een jonge Siciliaanse bruid, werd haar echtgenoot zo kwaad dat hij de soldaat als een kaaspizza in stukken sneed. De makkers van de bruidegom, die toevallig allemaal een mes hadden meegenomen naar de vespers, sneden de rest van de Fransen op het plein in mootjes. De vonk groeide uit tot een bosbrand en ‘Dood aan de Fransen’ ging als een strijdkreet het hele eiland over.¹ Die avond werden zo’n tweeduizend Fransen vermoord, van velen werd het geslachtsdeel afgesneden en in hun mond gestopt. Hiermee kwam direct een einde aan de Franse bezetting. Geschiedkundigen hebben vruchteloos geprobeerd de kiem van dit bloedbad te leggen bij vijanden van de Fransen die dit zouden hebben bedacht, maar na een breed debat blijft staan dat de oorsprong een spontane daad van een jaloerse echtgenoot was, die de boosheid weerspiegelde van de mannelijke bevolking ten aanzien van buitenlandse soldaten, die wel erg veel belangstelling hadden gekregen voor hun vrouwen. Net als de val van Troje werd dit bloedvergieten uitgesponnen tot een spectaculair, mondeling overgeleverd verhaal en eeuwenlang herhaald als waarschuwing aan bezetters, dat het overnemen van Sicilië’s landbouwproductie misschien wel kon – tegen een eerlijke prijs natuurlijk – maar dat ze van hun vrouwen af moesten blijven.

Op Sicilië waren familiebanden vaak wat sterker dan elders in Europa, deels omdat vrouwen vaak meer waren dan alleen maar echtgenotes; ze waren ook bloedverwanten. Ik zat eens gevangen samen met een maffioso uit Palermo, Sicilië, die me vertelde dat hij getrouwd was met een nicht van hem. Ik dacht dat hij een achternicht in de tweede of derde graad bedoelde, totdat ik erachter kwam dat zijn vrouw, die sprekend op hem leek, zijn nicht in de eerste graad was. Ik sprak met andere Sicilianen met wie ik opgesloten zat en ontdekte dat verschillende van hen ook met een nicht in eerste, tweede of derde graad gehuwd waren en afkomstig waren uit gezinnen die ook zo in elkaar staken. Dit kwam vreemd op mij over aangezien we in Amerika gewoonlijk niet met een nicht trouwen. Niet omdat ze geen goede echtgenotes zouden zijn, maar omdat het in onze cultuur voor de meesten van ons onaanvaardbaar is. Ik beweer hier absoluut niet dat alle Sicilianen met neven en nichten trouwen, maar eeuwenlang waren de vijvers met huwelijkskandidaten in enkele van de naar verhouding geïsoleerde stadjes en dorpjes eerder poeltjes; iedereen kende iedereen en ergens langs de voorouderlijke lijnen was iedereen bloedverwant van elkaar. Een grote familie was ook een bron van kracht en bescherming

en gaf een patriarch vaak de absolute macht over een dorp. Clans die niet verwant waren hadden vaak ruzie, die kon resulteren in een bloedvete, en dat was een strategische reden om binnen de familie te trouwen: overleven. De Siciliaans-Amerikaanse maffioso Salvatore ‘Bill’ Bonanno zou de continuering van dit gebruik bevestigen toen hij in 1999 schreef: ‘In de wereld waar ik vandaan kom, is het onmogelijk gebeurtenissen te begrijpen – of dat nu huwelijken zijn, politieke verbonden of moorden – als niet in enige mate wordt begrepen – letterlijk – wie precies verwant is aan wie.’²

Toen uiteindelijk maffiafamilies gevormd werden, bleven deze huwelijksgebruiken bestaan, zoals we nog zullen zien, en werd iedere maffiafamilie een verlenging van zo’n familie van verwanten, die begonnen waar genen ophielden. Het is echter niet zo dat Sicilianen een zuiver volk zijn; druppeltjes vreemd bloed zijn gedurende eeuwen in de bloedlijnen doorgesijpeld, waardoor die een sterke DNA-cocktail bevatten van Griekse, Fenicische, Carthaagse, Romeinse, Vandaalse, Hunse, Byzantijnse, Noordse, Spaanse en andere bezetters die kwamen en gingen. De socioloog Gaspare Nicotri had het over het fysieke resultaat van dit mengsel toen hij opmerkte: ‘De Siciliaan denkt en voelt als een Arabier, doet als een Griek en ziet het leven als een Spanjaard.’³ Maar ondanks deze lange en afgemeten bloedtransfusie weerspiegelde de Siciliaanse cultuur nooit enige catastrofale verschuiving. Natuurlijk, er zijn veel zichtbare sporen van verschillende culturen terug te vinden in de Siciliaanse, zoals Nicotri laat zien, maar die kunnen worden vergeleken met de culturen die de Joden in hun diaspora in de loop van de eeuwen hebben geabsorbeerd. Die Joden in den vreemde hebben hun ballingschap overleefd door nieuwe cultuurelementen in kleine, verteerbare doses over te nemen en nooit hun eigen identiteit te verliezen; Sicilianen hebben net zoiets gedaan en zijn er ook nog steeds. Dat de Siciliaanse cultuur zo ondoordringbaar is, is onderworpen aan een darwinistische wet: de sterkere cultuur overmamt de zwakkere.

De Engelsen bieden ons een uitstekend voorbeeld om dit punt te verhelderen. Afgezien van de Romeinse invasie van Brittannië in 43 n.C. was de enige succesvolle inval die van Willem de Veroveraar, die in 1066 het Kanaal overstak. Er zijn geschiedkundigen die stellen dat de Engelsen, ook al hadden ze op het slagveld verloren van de Normandiërs, op de lange duur toch de overwinnaars waren aangezien zij de dominante cultuur bezaten – en die overleefde. Terwijl de Normandische indringers assimileerden, absorbeerden de Engelsen geleidelijk hun ver-

overaars en zetten ze de kroon van de overwinning uiteindelijk op het Engelse hoofd. Iets net zo merkwaardigs lijkt zich na de opeenvolgende invasies in de loop van de eeuwen te hebben voorgedaan op Sicilië, inclusief een invasie van Normandiërs rond dezelfde tijd – in 1060 in plaats van 1066 – die een nog vager spoor naliet op Sicilië dan dat in Engeland was gebeurd.

Als we ten slotte Sicilië zien als een eeuwenlang knooppunt voor indringers en bezetters, dan hebben we de neiging sympathie te voelen voor het zo op de proef gestelde volk, dat nu eenmaal de pech had om op het kruispunt van rijken te wonen. Maar we moeten ons niet voor de gek laten houden; de hedendaagse bevolking is, door eeuwenlang langzame en beperkte vermenging, net zozeer het product van de veroveraars als van de onderworpenen. Sicilianen zijn geen ruggengraatloze, timide mensen; ze zijn onbevreesd en agressief, taai, slim, ijverig, harde en doelgerichte werkers, niet het soort mensen waarvan je je voorstelt dat ze zich, iedere keer als een vreemd schip de haven binnenloopt, achter de gordijnen verstoppen. Ze zijn evenzeer veroveraars als onderworpenen. En ze kunnen zo geworden zijn zoals wij zijn door wat we eten – ze slokten hun veroveraars op.

Maar kunnen we een verband leggen tussen de Sicilianen van vroeger en die van nu, van wie sommigen het onderwerp zijn van ons verhaal? George Orwell bijvoorbeeld zou ons het construeren van die voorouderlijke band wel toestaan. Orwell vroeg eens: ‘Wat kan het Engeland van 1940 gemeen hebben met het Engeland van 1840? Maar,’ zo vervolgde hij, ‘wat kun jij gemeen hebben met het kind van vijf, wiens foto je moeder op de schoorsteenmantel heeft staan? Niets, behalve dan dat je toevallig dezelfde persoon bent.’⁴ En zo is het ook met de Siciliaanse mannen die ik aan het einde van de twintigste eeuw kende, die je ballen zouden afsnijden als je op de verkeerde manier naar hun vrouw keek of zonder hun toestemming met hun zussen sprak; ik kan me hen makkelijk voorstellen in 1282 op dat plein, waar ze de Fransen in stukken sneden.

Hoewel we het nu over het Siciliaanse volk hebben, wat heel iets anders is dan een criminele organisatie, heeft de maffia een van de sterkste voortlevende subculturen ter wereld, en die kwam rechtstreeks voort uit de Siciliaanse cultuur, die de eeuwen zo goed als onaangestast had overleefd en die zich afspeelde rond de familie, waarover we het nu gaan hebben.

Nogal wat historici hebben ingebracht dat de opeenvolgende bezettingen van Sicilië in de loop der eeuwen een voortdurende staat van politieke instabiliteit hebben geschapen, die het Siciliaanse volk ertoe dwong zichzelf te besturen op grond van ongeschreven wetten. Er zijn echter veel aanwijzingen die deze theorie tegenspreken. Om te beginnen duurden sommige van deze bezettingen honderden jaren, langer dan de Verenigde Staten bestaan. In zo'n lange periode hebben Sicilianen voldoende gelegenheid gehad om met de overheerser samen te werken of zich tegen hem te verzetten, maar dat hebben ze allebei maar weinig gedaan. Het antwoord op het waarom kan worden gevonden binnen de familie, waarvan de kleinste eenheid, het gezin, volgens de achttiende-eeuwse Franse filosoof Jean-Jacques Rousseau ‘de oudste van alle samenlevingen is, en de enige natuurlijke’ was.⁵ Zo lang het weefsel van gezinnen, de familie, vrij en onafhankelijk was, deed het er weinig toe wiens koninklijke vinger op de kaart van Sicilië rustte. Veel buitenstaanders waren hierdoor in verwarring; zij keken vanuit verschillende gezichtspunten van buitenaf naar Sicilië en legden niet dezelfde nadruk op de familie, en velen vroegen zich af hoe de Sicilianen almaar die wisselende heersers konden negeren en zo weinig gaven om hun nationale soevereiniteit. Een andere Franse filosoof, Voltaire, viel binnen deze categorie van verwarde buitenstaanders toen hij schreef dat Sicilië ‘altijd onderworpen is geweest aan andere naties, [Sicilianen] de slaven waren van achtereenvolgens de Romeinen, Vandalen, Arabieren en Normandiërs en de vazallen van de paus, de Fransen, de Duitsers en de Spanjaarden – bijna altijd haatten ze hun meesters en kwamen ze tegen hen in opstand, maar deden ze nauwelijks werkelijk pogingen de vrijheid waardig, en bleven ze maar in opstand komen met als enige gevolg een wisseling van hun meesters’.⁶

Met slechts een vluchtige blik op de lange geschiedenis van Sicilië lijkt Voltaires inschatting alleszins redelijk. Maar kijken we iets beter, dan zien we de onnauwkeurigheden van deze uitspraak. Nationale soevereiniteit en individuele vrijheid zijn heel verschillende dingen; veel soevereine staten maken hun onderdanen tot slaaf. Sicilianen kwamen zelden in opstand op zoek naar nationale vrijheid zolang zij maar individuele vrijheid genoten, en dat is de vrijheid te leven zo men wenst, zonder tussenkomst van zijn of haar bestuurders. Als Sicilianen in opstand kwamen, dan was dat vaak vanwege voedsel en viel de opstand samen met droogte of een slechte oogst. Een spontaan

broodoproer gedreven door honger is niet hetzelfde als een politieke opstand die gegrond wordt op abstracte revolutionaire ideeën die worden gekoesterd in Franse salons, à la Voltaire. Zoals de Amerikaanse filosoof Eric Hoffer terecht opmerkte, ontstaan revoluties onderaan en aan de top, dat wil zeggen onder en over de hoofden van middenklasse. Op Sicilië bevond zich aan de top geen sterke intellectuele klasse die de revolutionaire agenda naar beneden doorgaf om de onderste klasse aan te sporen tot actie. Sicilianen hebben altijd het grootste belang gehecht aan onafhankelijkheid van de familie en hebben nooit enige belangstelling gehad voor het najagen van Voltaires kromme idee van staatssoevereiniteit, waarin hij en zijn landgenoten trouw zwoeren aan de ene tirannieke koning na de andere; uiteindelijk onthoofdden ze er een, gaven ze de macht aan een kleine Corsicaanse tiran die ze kwijtraakten aan een Engelse gevangenvaarder, voordat ze teruggingen naar een dikke, luie, al te toegeeflijke vorst.

Ruim twee millennia lang had heerser na heerser weinig belangstelling voor het besturen van Sicilië, en de Sicilianen hadden niet anders gewild. Het doel van iedere bezetter was de grondstoffen die het eiland bezat, niet het Siciliaanse volk; en elke poging om sociale of politieke verandering te verwezenlijken faalde hopeloos. De veroveraars die het nog het best deden en de langste adem hadden, wisten dat de efficiëntste manier om het eiland uit te persen, was de bevolking met rust te laten. Zolang de goederen maar op tijd in de haven waren – dat wil zeggen, tarwe, wijn, hout, citrusvruchten, zwavel enzovoort – deden heersers hooguit een oppervlakkige poging om goed te besturen. En omdat rijken die sterk genoeg waren om aanspraak te maken op Sicilië ook sterk genoeg waren om de handelsroutes in Europa te controleren en de Europese handel te domineren, profiteerden de Sicilianen van de rijkste markt voor hun goederen.

Voltaire's beruchte satire *Candide* heeft als hoofdrolspeler de jongeman Candide. Zijn rusteloze omzwervingen brengen hem uiteindelijk op een stukje van de aarde waar hij tevreden is verder te leven als de onnozele hals die hij is. 'We moeten ons tuintje bewerken,' zijn Candides laatste woorden.⁷ Het ontging Voltaire, maar Sicilianen bewerkten hun eigen tuin, letterlijk en figuurlijk, al eeuwen, terwijl zij om zich heen ruzieden over de eigendomsakte.

Ik heb in enkele van de hardste gevangenschappen van Amerika gezeten waar, na de komst van een nieuwe directeur, gevangenen hém benaderden en hém vertelden: 'Zo doen we de dingen hier.' Zolang onze

manier van leven niet botste met de algehele missie van het bestuur, deed de directeur geen enkele poging enige veranderingen door te voeren. Dat deden de gevangenen ook niet, die een gevangenis echt in handen hadden en zich geen moer aantrokken van wie er de baas was. Hetzelfde kan gezegd worden over het Siciliaanse volk en over de relatie die Sicilianen hadden met hun vele 'heersers'.

We hebben nu het beton gestort voor de fundering van de maffia, een mix die eeuwen nodig had om te drogen en waarin sterke culturele wortels, onverwoestbare familiebanden, en een lange opeenvolging van zwakke centrale regeringen te vinden zijn. Regeringen die heel goed konden worden vervangen door lokale heerschappij, waar we in het volgende hoofdstuk dieper op in zullen gaan. Dit zijn de bouwstenen van de maffia, nog ver af van een crimineel rijk, maar net als het nog een heel eind is van de eerste bakstenen tot een wolkenkrabber, kan het bouwwerk niet zonder hen oprijzen.

Hoofdstuk 2

Bloed en grond

De weinige geschiedkundigen die zich hebben verdiept in de niet op schrift gestelde geschiedenis van de maffia in een poging haar oorsprong te ontdekken, zijn het erover eens dat de organisatie geworteld is in het feodalisme. Maar na enkele woorden over dat onderwerp hebben ze het algauw over de maffiosi met wie wij bekend zijn, en is er een gat ontstaan in de geschiedenis en zijn er meer vragen dan antwoorden. Op zoek naar aanwijzingen om de bewering over dat feodalisme te steunen of te weerleggen, heb ik er een hele stapel boeken over gelezen en nogal wat verbanden gevonden ter ondersteuning van de theorie. Maar voordat we een brug slaan tussen de middeleeuwse wereld en de hedendaagse maffia moeten we eerst even kijken naar hoe het feodalisme zich op Sicilië voltrok, aangezien dat ons meer inzicht verschaft in de oorsprong van de maffia.

Nadat Rome na drie oorlogen in 146 v.C. Carthago had verslagen, waren de Romeinen de meesters van de oude wereld. Zo kregen ze het vruchtbare eiland Sicilië in handen en maakten ze er een provincie van. Ze voerden hun eigen landbouwstelsel in op Sicilië, dat beschouwd werd als ‘de graanshuur van de Republiek’,¹ en verdeelden de landbouwgrond in grote landbouwbedrijven, *latifundia*. Ieder *latifundium* werd bestuurd door een Romeinse aristocraat, gewoonlijk *in absentia*, die een beheerder aanstelde, terwijl boerenfamilies het land bewerkten. (Merkwaardig genoeg hadden Sicilianen in de honderden jaren van Romeinse overheersing weinig tot geen belangstelling om Romeinen te worden; zoals ik hiervoor al betoogde hebben Sicilianen altijd onafhankelijk willen zijn.) In de vierde eeuw n.C. streken barbaarse stammen uit het noorden neer op Rome terwijl het rijk naar zijn einde strompelde. Een van die stammen, de Vandalen, vestigden zich op Sicilië en het eiland was enige tijd in Vandaalse handen, totdat het Byzantijnse Rijk hun het kostbare bezit ontnam. Sicilië was van 535 tot 827 in Byzantijnse handen. Daarop werd het veroverd door een islamitisch leger dat van-

uit het huidige Tunesië de Middellandse Zee overgestoken was. Die veldtochten waren woest, maar islamitische heersers waren eerder verlicht en stonden gemeenschappen gewoonlijk toe hun eigen wetten en instellingen te behouden. Nu ze niet werden geconfronteerd met ingrijpende veranderingen, verwelkomden de Sicilianen, die eerder de Byzantijnen hadden ontvangen, nu deze Arabieren, die nieuwe landbouwmethoden introduceerden en nieuwe gewassen meebrachten, zoals pistaches, meloenen, moerbeien, sinaasappels en citroenen. (De citroenboomgaarden zouden later de entree zijn van de maffia in afpersing als industrie.) De handel bloeide, de bouw bloeide en Palermo, dat op een dag de Siciliaanse wereldhoofdstad van de maffia zou worden, werd getransformeerd tot een van de meest kosmopolitische steden van Europa, waar Arabieren, Joden, Grieken, Slaven, Spanjaarden en Afrikanen door de straten liepen en onderling zaken deden.

Het leven was goed, totdat de Arabieren op Sicilië in de elfde eeuw onderling slaags raakten. Een van de facties riep de hulp in van het Europese vasteland, en een christelijk leger reageerde door de Arabische heersers allemaal van het eiland te schoppen en het oorspronkelijk Romeinse systeem van *latifundia* te vervangen door Europees feodalisme (al verschilden de twee stelsels niet veel van elkaar). Op deze bladzijde van de lange geschiedenis van Sicilië gaan we enkele opmerkelijke voorbeelden zien die de feodale wereld verbinden met de moderne maffia, waarvan ik er enkele nu eerst zal beschrijven.

In de vroege feodale tijd was de wet een ongeschreven aantal door iedereen aanvaarde gebruiken die werden afgedwongen door een heer, en dat definieert precies de maffiawet die wordt afgedwongen door een *don*. Terwijl in Europa de behoefte aan geschreven wetgeving toenam, bleven de mondeling overgeleverde dorpswetten van Sicilië in veel delen van het eiland belangrijk en vroegen Sicilianen zich af waarom ze zouden gehoorzamen aan dictaten van onbekende schrijvers tegenover het vertrouwde woord van hun voorouders; wetgeversjargon leek een nieuw trucje om de macht van het patriarchaat af te zwakken. Tot op de dag van vandaag heeft de maffia haar eigen mondelinge wetten, die per geval worden afgedwongen; ze zijn gebaseerd op tradities die ongevoelig zijn, of zelfs minachting uitstralen, voor de geschreven wet en grijpen terug op deze vroege periode in de Siciliaanse geschiedenis.

Gaan we verder, dan zien we dat de band tussen heer en vazal bijna identiek was aan de moderne relatie van een maffiadon met een sol-

daat. In feodale tijden gingen leenheer en vazal een eeuwigdurende band aan, de commendatie; tot op de dag van vandaag bezegelen een don en zijn net gerekruteerde soldaat hun eeuwige verbintenis met een verbazingwekkend overeenkomstig initiatieritueel. Bij wat in feodale tijden bekendstond als de ‘eed van trouw’² legde de vazal zijn hand op een Bijbel of een relikwie van een heilige en legde de eed af om ‘mijn leven op te offeren tegen allen die hij wenst [...] zonder enige uitzondering. [...]Uw vrienden zullen mijn vrienden zijn, Uw vijanden zullen mijn vijanden zijn’.³ Bij de maffia brandt een nieuweling een afbeelding van een heilige die hij vasthoudt, terwijl hij zweert voor zijn don en zijn nieuwe familie te moorden of te sterven. ‘Als ik mijn vrienden en mijn familie verraad,’ aldus een Italiaans-Amerikaans maffialid, Anthony Accetturo, wanneer hij in de jaren negentig zijn geheime verleden uit de doeken doet, ‘mag dan mijn ziel branden in de hel zoals deze heilige.’⁴

Bij de commendatieceremonie waren wapens verboden, net als wapens niet zijn toegestaan tijdens een initiatieceremonie van de maffia, afgezien van de ceremoniële dolk. In feodale tijden bestond geen ‘geschreven overeenkomst die overeenkwam met de eed van een vazal’,⁵ net als dat er geen geschreven overeenkomst is waarin de eed of de relatie tussen don en soldaat is uitgeschreven. Na voltooiing van de commendatieceremonie had de heer totale macht over de vazal en had de vazal geen enkel recht meer op een gezinsleven, behalve als dat hem werd toegestaan door zijn heer. Dit verschilt niet wezenlijk van de initiatieceremonie van de maffia, wanneer een nieuw lid te horen krijgt dat, als zijn gezin thuis zijn hulp hard nodig heeft maar zijn maffiafamilie een beroep op hem doet, hij eerst moet gehoorzamen aan zijn maffiafamilie. In de jaren negentig onthulde de Italiaans-Amerikaanse gangster Alphonse ‘Little Al’ D’Arco dat hij tijdens zijn initiatieceremonie te horen kreeg: ‘Deze familie komt op de eerste plaats. [...] Als je je niet aan deze regels houdt, zul je worden vermoord.’⁶ In hetzelfde decennium schreef maffiaprinses Rosalie Bonanno, geboren Profaci, dat haar maffiaechtgenoot ‘me al vroeg tijdens onze verloving had verteld dat hij al gehuwd was met iemand anders, een bepaalde levensfilosofie, en dat als hij tijdens ons huwelijk moest kiezen tussen zich houden aan zijn toewijding en eed aan die levenswijze en de toewijding en eed van dit huwelijk, hij dan voor de eerste moest kiezen’.⁷

De feodale ceremonie werd bezegeld met een kus, net als dat een initiatieceremonie van de maffia werd bezegeld met een kus.

Tijdens mijn onderzoek kon ik etymologische verbanden vinden tussen feodalisme en de moderne maffia. Een ander woord voor vazal was vriend, en officiële leden van een maffiafamilie verwijzen naar elkaar als ‘vrienden’. Een stap verder zien we dat in het Franse feodale stelsel eeuwigdurende verbonden werden uitgedrukt met *amis charnels*, ‘bloedvrienden’.⁸ Bij het schrijven over deze bloedband verklaarde historicus Marc Bloch: ‘De algemene aanname schijnt te zijn geweest dat er geen echte vriendschap bestond, behalve tussen twee mensen die door bloed waren verenigd.’⁹ Bloch wees er verder op dat, terwijl de feodale broederschap zich uitstreckte om ook niet-bloedverwanten te omvatten, ‘de daad van verbintenis waarschijnlijk de vorm aannam van een fictieve “broederschap” – alsof het enige, echte solide sociale contract er een was dat, indien niet gebaseerd op werkelijke bloedverwantschap, dan toch ten minste die banden imiteerde’.¹⁰ Deze beschrijving is identiek aan die van hoe banden een maffiafamilie samenbinden, die begint als een grote clan die in de loop van de tijd ook niet-bloedverwanten gaat omvatten door mannen welkom te heten die beschouwd worden als ‘gebonden door bloed’. (Bij een initiatieceremonie van de maffia wordt daadwerkelijk bloed afgenomen via de wijsvinger van de nieuweling om de ‘fictieve broederschap’ te symboliseren, en naar de patriarch van een uitgebreide clan wordt verwezen als de *godfather*, wat zeer accuraat zijn rol definieert als de ‘peetvader’ van een grote familie, die bestaat uit bloedverwanten en niet-bloedverwanten.)

Maffialeden gebruiken in de zin van *amis charnels* nog altijd de term *amico nostro*, ‘vriend van ons’. Wanneer een mobster een tweede mobster voorstelt aan een derde, dan wordt een vanzelfsprekende vriendschap verwacht tussen de twee mannen die elkaar niet kenden, zoals in een feodale eed: ‘Jouw vrienden zullen mijn vrienden zijn.’¹¹ Als dan eens ‘een vriend’ vermoord wordt, zal de maffiafamilie niet rusten voordat de moord gewroken is, iets dat ook uit de feodale tijd stamt toen ‘de hele familie [...] de wapens opnam om de moord op een van haar leden, of slechts een onrechtvaardigheid hem aangedaan, te bestraffen’.¹²

Na de commendatieceremonie hadden heer en vazal zekere verplichtingen ten aanzien van elkaar, net als don en soldaat, nadat de laatste in de familie was opgenomen. Een heer was gehouden aan het beschermen van zijn vazal, net als een don zijn soldaat dient te beschermen. Als een vazal onenigheid kreeg met een lid van de aristocratie, was zijn heer verplicht voor hem op te komen. Op vergelijkbare